

ЗМІНА ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ПРИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ НАРКОЗАЛЕЖНИХ ОСІБ

В статті розглядається питання ефективності ресоціалізації наркозалежних осіб у контексті зміни їх особистісних властивостей при пригоді курсу реабілітації в Донецьком реабілітаційному центрі «Твоя перемога». В процесі ресоціалізації в особистості формуються адаптивні механізми. Складність механізму соціальної адаптації наркозалежних виникає тому, що взаємодіють дві структурно складні системи - особистість наркомана й соціальне середовище.

Ключові слова: особистість наркозалежної особи, ресоціалізація, властивості особистості, соціальна адаптація, самооцінка, рівень домагань.

В статье рассматривается вопрос эффективности ресоциализации наркозависимых лиц в контексте изменения их личностных свойств при прохождении курса ресоциализации в Донецком центре реабилитации «Твоя победа». В процессе ресоциализации у личности формируются адаптивные механизмы. Социальная адаптация наркозависимых на уровне отдельной личности включает: реализацию механизма взаимодействия личности наркомана с микросредой; усвоение норм, моральных ценностей ближайшего позитивного социального окружения.

Ключевые слова: личность наркозависимого лица, ресоциализация, свойства личности, социальная адаптация, самооценка, уровень притязаний.

В процесі соціалізації перед особистістю виникають ті проблемні ситуації, для подолання яких формуються адаптивні механізми.

Механізми пристосування, згідно Т.Парсонсу, сублімують ті конфлікти, які пов'язані із зовнішніми об'єктами. Таке пристосування приводить до інтерналізації елементів соціального контролю й у цьому розумінні мають подібність із функціонуванням Зверх-Я. [2, С.682]. Таким чином, з даного твердження виходить, що в процесі соціалізації особистості, крім когнітивних механізмів, найважливішу роль грають психічні механізми адаптації.

Процес соціальної адаптації наркозалежної особи носить конкретно-історичний характер, що по різному впливає на особистість або підштовхує її до певного вибору механізмів дії в заданому контексті часу.

Соціальна адаптація наркозалежних на рівні окремих особистостей включає:

1) реалізацію механізму взаємодії особистості наркомана з мікросередовищем шляхом певного пристосування до нього через спілкування, поведінку, діяльність;

2) засвоєння норм, моральних цінностей найближчого позитивного соціального оточення шляхом їх раціонального усвідомлення або шляхом інтеріоризації;

3) досягнення стану адаптованості суб'єкта шляхом установа динамічної рівноваги між його особистісними установами й очікуваннями соціального середовища при наявності контролю з його боку [6, 8].

Складність механізму соціальної адаптації наркозалежних виникає тому, що взаємодіють дві структурно складні системи - особистість наркомана й соціальне середовище [3].

Виходячи з аналізу можливих типів механізму взаємодії наркозалежної особистості й соціального середовища, буде доцільним розуміти під соціальною адаптацією наркомана лише такий соціальний процес, що полягає у взаємодії за допомогою спілкування особистості й позитивного соціального середовища [1, 5].

Адаптація - двоєдиний процес, у ході якого суб'єкт зазнає вплив не тільки з боку соціального середовища й соціальних інститутів (родина, система освіти, ЗМІ та ін.), але й сам може активно впливати на зовнішнє середовище, трансформуючи його у відповідності зі своїми потребами [5, 9]. Маючи складну й багаторівневу структуру й функції, адаптація виявляється здатною як до глибоких змін у свідомості і поведінці суб'єкта, так і до внесення істотних коректив в інноваційне середовище. При цьому її зміст не зводиться тільки до соціальної

реабілітації. Воно значно ширше, завдяки чому адаптація має відношення до евристичних, емоційно-почуттєвих, вербально-комунікативних, ціннісно-орієнтаційних, інституціонально-організаційних і інших компонентів взаємодії суб'єкта й середовища.

Механізм соціальної адаптації наркозалежної особистості виступає як єдиний процес діяльності, спілкування, самосвідомості в соціальній діяльності людини, коли відбувається перетворення її внутрішнього миру, реалізація схованих потенцій, що допомагають повноцінно ввімкнутися в процеси соціальної адаптації як активної особистості. Самосвідомість особистості виступає як психічний механізм соціальної адаптації, при якому відбувається формування й осмислення своєї соціальної приналежності й ролі [10].

Колишнім наркозалежним особам у відносинах з оточенням потрібно перебороти, як залишки статичних класичних моделей відносин з миром, так і принципову неконструктивність культури егоцентризму. Але багато з людей, що пройшли реабілітацію від наркотичної залежності, сьогодні не готові до цього й продовжують неефективно відтворювати застарілі або неправильно придбані паттерни поведінки. Їх неефективність у мінливому соціокультурному середовищі викликає у них негативні стани - від фрустрованості до стресу.

Отже, варто розробляти прийоми ресоціалізації не тільки колишніх наркозалежних осіб, що потрапили в кризову ситуацію та не можуть упоратися із проявами повсякденного життя, але й членів їх родин, які також є співзалежними в плані негативних масових соціальних наслідків для їх рідних.

Аналіз досліджень показує, що якщо не відбувається корекції неефективних паттернів поведінки та соціокультурних відносин, то особистість залишається підданою дії тих же стресогених факторів, що сприяє збереженню або зростанню ступеня її соціальної дезадаптованості [1, 5-8].

Основним результатом медикаментозного впливу є зниження психопатологічної симптоматики, що не є передумовою успішності видужання пацієнта, тому необхідно орієнтуватися на більше глибокі зміни, на перебудову самого шляху розвитку наркозалежної особи.

Це тривалий процес, що вимагає знань, постійного глибокого самоаналізу, серйозних волевих зусиль, виховання почуттів - але лише цей шлях є конструктивним

На наш погляд, наркотична залежність є варіантом регресивного розвитку особистості; значимим фактором реабілітації й ресоціалізації виступає поновлення прогресивного, духовного розвитку.

Успішність реабілітації детермінована наступними особистісними особливостями:

а) гнучкістю й динамічністю ціннісно-сміслових структур;

б) можливістю опанування негативними емоційними станами.

Нами була висунута гіпотеза, що успішна ресоціалізація особистості після відмови від уживання наркотиків стійко пов'язана зі зміною наступних особистісних властивостей наркозалежної особи: рівня домагань, ціннісно-сміслових структур, самооцінки, мотивації до уникання невдач.

Для підтвердження гіпотези було проведено дослідження наркозалежних молодих людей, що проходять курс реабілітації в Донецьком реабілітаційному центрі «Твоя перемога».

Реабілітаційний центр «Твоя перемога» використовує у своїй роботі програму реабілітації «Програма 12 Кроків», курс реабілітації складається із шести фаз.

У ході дослідження було сформовано дві групи, перша група складалася з наркозалежних осіб, що пройшли курс реабілітації (корекційна група), друга - з наркозалежних, які недавно звернулися в центр і пройшли тільки першу фазу курсу реабілітації (контрольна група).

Питання психології

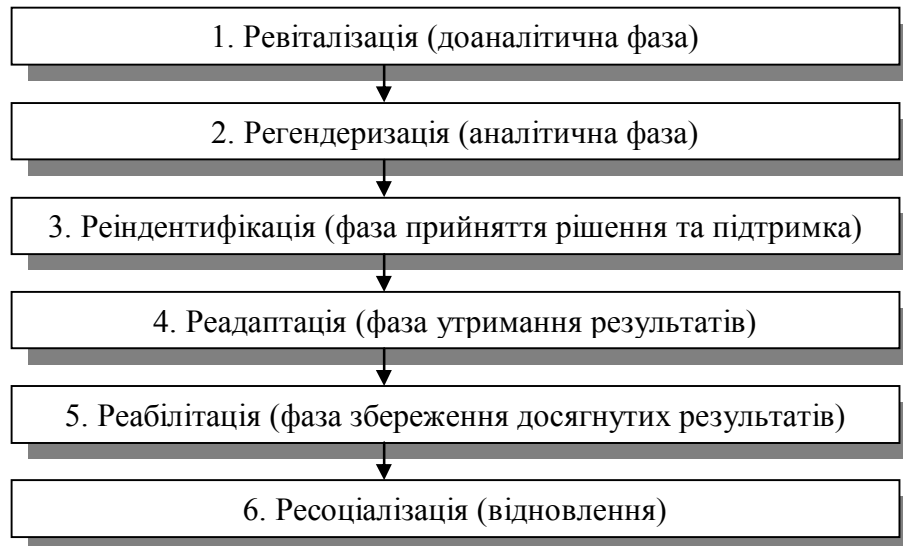

Рис.1. Фази духовно - психологічного відновлювання особистості

У корекційній і контрольній групі було проведено дослідження їх психологічних властивостей, якості життя й рівня адаптованості в суспільстві з метою порівняння результатів між групами й виявлення проблем ресоціалізації.

Результати емпіричного дослідження психологічних особливостей проблем ресоціалізації осіб, що пройшли курс реабілітації від наркотичної залежності в Обласному центрі ресоціалізації наркозалежної молоді (ОЦРНМ, м. Донецьк) «Твоя перемога» показали, що наркозалежні особи, що пройшли цей курс, мають кращий рівень самооцінки. Люди починають реально оцінюють своє

здатності, ставлять перед собою цілі, які можуть досягти, це важливо для подальшого життя колишніх наркозалежних осіб, тому що занадто часті невдачі підштовхують людину до початку повторного вживання наркотику.

Тому основу реабілітації наркозалежних у центрі «Твоя перемога» становлять зміни якості особистого й громадського життя, підвищення рівня самооцінки, віри в себе, підвищення рівня домагань, постановка більш складних цілей. З рис. 2 видно, що у корекційній групі більш високі показники рівня домагань ніж у контрольній групі. В контрольній групі не було вищого рівня показників.

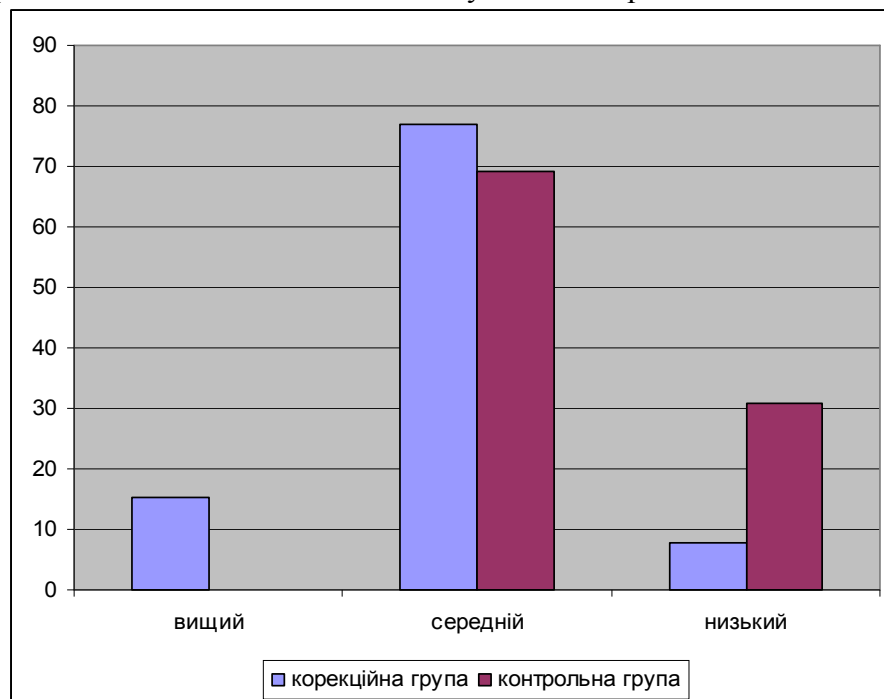

Рис. 2. Процентне співвідношення респондентів з різним рівнем домагань у досліджуваних групах

Питання психології

При дослідженні за методикою визначення типу особистості («персонального автопортрету») Дж. Олдхема та Л. Морриси були отримані схожі результати, а саме, в обох групах переважають риси характерні для «діяльнісного» типу (Е). У той же час в корекційній групі 2-ге та 3-тє місце займають риси характерні для «пильного» (А) і «сумлінного» (J) типів та як найменше представлені риси «самотнього» (В), «чутливого» (Н) «відданого» (I). В контрольній групі 2-ге та 3-тє місце зайняли риси характерні для «відданого» (I) та

«агресивного» (L) типів та як найменше представлені риси «самотнього» (В), «сумлінного» (J) та «бездіяльного» (К) типів.

Цим можна частково пояснити причину початку вживання наркотиків, адже люди діяльнісного типу не можуть сидіти на місці, вони постійно в пошуку нових пригод, вони постійно шукають нові стилі життя. Вони віддані, не переносять самотності, агресивні. При цьому наркозалежні рідко залишаються одні, віддаючи перевагу перебуванню в компанії (низька самотність).

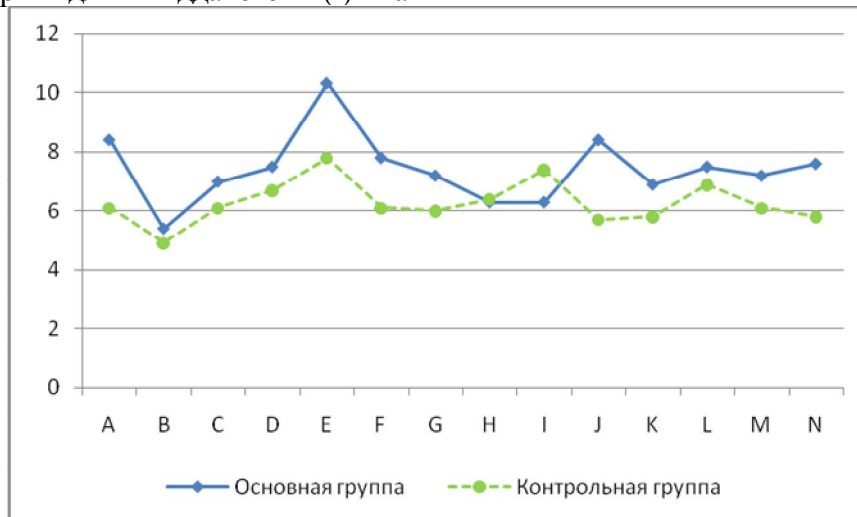

Рис. 3. Середні показники автопортрета особистості в досліджуваних групах

Метою ефективної ресоціалізації наркозалежних повинний бути розвиток схованих рис їх характерів за допомогою чого можна переорієнтувати їх у житті, перенаправляти їх енергію, у позитивне русло. Для цього необхідно розвивати позитивні риси характеру, зміна особистих життєвих цінностей, правильне розміщення пріоритетів у житті.

Гармонічні відносини в родині колишніх наркозалежних осіб благотворно впливають на результат ресоціалізації цих людей, на більш швидку і якісну адаптацію до нових для них умов життя. Тому за допомогою методики PARI Е. Шеффер та Р. Белла було проведене дослідження міжособистісних відносин у родині наркозалежних в контрольній і корекційній групі (рис. 4).

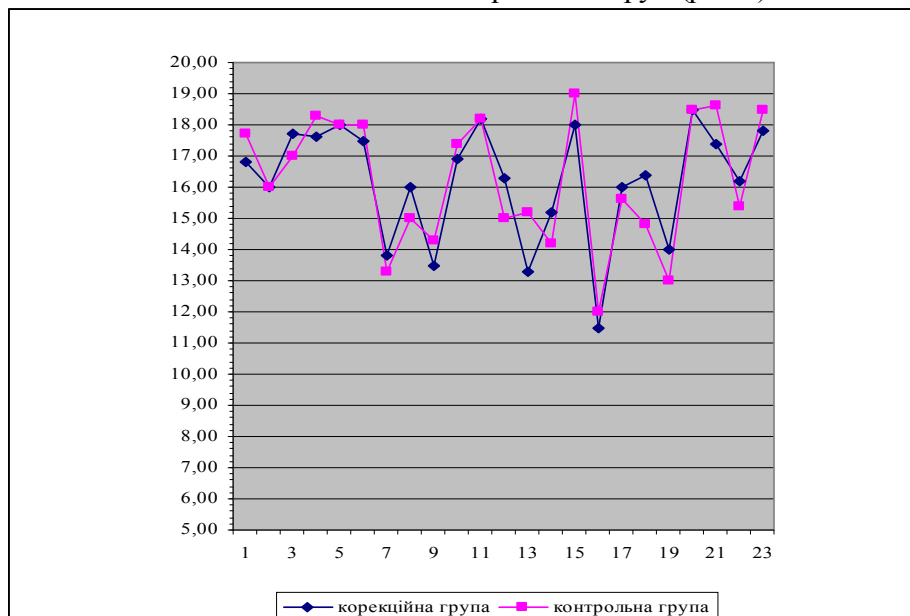

Рис. 4. Середні показники за методикою PARI у корекційній і контрольній групах

Питання психології

Невисокі показники по шкалі 7 (сімейні конфлікти) свідчать про середній рівень конфліктності в родинх досліджуваних. Необхідно й надалі направляти психологічну допомогу на дозвіл сімейних конфліктів і поліпшення міжособистісних відносин. Високі оцінки по шкалі 3 (залежність від родини) також свідчать про пріоритет сімейних проблем над виробничими, про вторинність інтересів «справи». Що пояснюється тим, що наркозалежні люди мають невеликий професійний досвід і, як правило, не мали постійного місця роботи.

Було виявлено, що для родин наркозалежних більшою мірою характерні риси співзалежного співтовариства: відносини в родинх наркозалежних носять дисгармонійний характер, спостерігається порушення емоційного контакту. Все це свідчить про необхідність сімейної психокорекції при лікуванні від наркоманії одного зі членів родини.

За допомогою діагностики соціально-психологічної адаптації К.Роджерса й Р. Даймонд було виявлено, що в корекційній групі інтегральні показники: рівня «адаптації» (А); «прийняття інших» (L), що визначає міжособистісні відносини людини в соціумі значуще більше ніж у контрольній групі. Інтегральний показник інтернальності (I), що визначає внутрішній і зовнішній контроль поведінки був вище за середнє в обох групах. Ці реабілітанти мають потребу в додатковій психокорекції.

Висновки. Наркозалежні особи при проходженні курсу реабілітації й ресоціалізації, виявили зниження постнаркотичних проявів за наступними показниками:

- слабка мотивація до відновлювання або повна її відсутність;

- неадекватна самооцінка;
- перекручена система цінностей і переконань (відсутність ціннісних орієнтацій, відсутність соціально значимих цілей, нерозвиненість духовно-моральної сфери);
- криза особистісного росту;
- несприятлива атмосфера в родині.
- опір змінам (глибинні психологічні захисти).

Проведене нами дослідження особистісних властивостей наркозалежної особистості показав, що ефективність ресоціалізації пов'язані зі зміною наступних особистісних властивостей наркозалежного: рівня домагань, ціннісно-сміслових структур, самооцінки, мотивації до уникання невдач.

Ресоціалізація наркозалежних являє собою не просто процес пристосовування залежних осіб до соціуму. Це підготовка наркозалежного до процесу тісної й гармонічної взаємодії особистості і навколишнього світу на макро- (суспільство) і мікро- (родина) рівні, при якому враховуються взаємні очікування, вимоги, потреби.

Аналіз роботи Донецького реабілітаційного центра «Твоя перемога» показав, що успішність роботи центра по ресоціалізації наркозалежних залежить від комплексного підходу до роботи, тісного співробітництва між, психологом, медпрацівником та священиком. Одного бажання залишити наркотики ще не досить, повинна сформуватися потреба наркозалежного змінити свій світогляд.

Література

1. Александровский Ю.А. Состояния психической дезадаптации и их компенсация (пограничные нервно-психические расстройства). - М.: Медицина, 1976.- 247 с.
2. Беккер Г., Босков А. Современная социологическая теория. - М.,: Наука, 1961, С. 682.
3. Березин С.В., Лисецкий К.С., Назаров Е.А Психология наркотической зависимости и созависимости. - М.: МПА, 2001.- 185 с.
4. Егоров А.Ю. Основы наркологии. СПб.: Питер, 2000. - 219 с.
5. Лисецкий К.С., Токарева Г.В. Модель локального реабилитационного центра для наркозависимых / Проблемы профилактики негативных зависимостей среди молодежи: Сборник материалов конференции. Самара, 2001.-С. 56-60.
6. Налчаджян А.А. Личность, психическая адаптация и творчество. – Ереван: Ереванск. ун-т, 1980.- 352 с.
7. Ольшанский Д.В., Ярлыкова Н.Г. О психологических механизмах социальной адаптации и самовоспитания личности социальная адаптация и вопросы нравственно-воспитания личности. Барнаул: БГПИ, 1984. С 154.

Питання психології

8. Ромм М.В. Адаптация личности в социуме: Теоретико-методологический аспект. Новосибирск, Универ-пресс, 2002.- 261 с.
9. Сильченко К.В. Психология зависимости. Минск: Харвест, 2005. -С. 23-67.
10. Хохлова К.А. Особенности психологической адаптации наркозависимых на этапе реабилитации // Журнал практической психологии и психоанализа. – 2006. - №2.- С. 57.

Shtein N. G., applicant of Department of Sociology and Psychology
**CHANGING THE CHARACTERISTICS OF THE PERSONALITY
AT RE-SOCIALIZATION OF DRUG ADDICTS**

The article is considered the effectiveness of re-socialization of drug addicts in the context of changes in their personal characteristics during the course of re-socialization rehabilitation center in Donetsk "Your victory". In the process of re-socialization there are formed adaptive mechanisms of personality. Social adaptation of addicted persons at the individual level includes: the implementation of the mechanism of interaction between the individual addict with a specific microenvironment by adapting to it via communication, behavior, activity, assimilation of the norm, moral values of nearest positive social environment on the base of their rational awareness or interiorization, achieving of a state of adaptation via subject establishing of a dynamic balance between his personal attitudes and expectations of the social environment (in the presence of control of last one).

Keywords: personality of addict person, re-socialization, personality characteristics, social adaptation, self-estimate, level of claims.